

Man har känt hans förhållanden, vetat att han varit sysselsatt med omfattande arbeten, men ingen har tänkt uppå att bereda honom ett enda års frihet från näringsomsorger, för att med nödig omvårdnad kunna utarbeta dem. Tvertom har han äfven såsom akademisk lärare från universitetsstyrelsens sida lidit orättvisa kränkningar. Hans recenser hafva äfven känt dessa förhållanden – men han har sträfvat framåt, och han har derföre ej bordt undgå näpst, icke tadlas, utan fördömmas. Är detta vildhet? Nej det är endast lättsinnighet och tanklöshet. Emedlertid måste den misshandlade duka under. Rikedomer räknar icke små smulor!

10

F.

39 LITTERATUR.

Freja n:o 31 19. IV 1842

ROSEN PÅ TISTELÖN, AF EMELIE CARLÉN.

Det är icke nog att skriva en bok, den bör också köpas, är en gammal sats, som åtminstone i fråga om vettenskap och skön litteratur ger en temligen pålitlig måttstock för en boks värde – rigoristen och pedanten må predika bäst han gitter mot hågen att popularisera. I fråga om vettenskap förstås det, att för dess skilda grenar endast kan finnas en relativt inskränkt publik, men konstnjutning är rätt egentligen ett vetande för den stora allmänheten. Bildning och studium kunna stegra njutningen, men ett konstverk, som icke är fattligt för sin tids allmänna bildning, bär blott oegentligt detta namn.

20

Att Fru C:s romaner äro populära visar redan den raska fart, i hvilken de följt på hvarandra; och det är dessutom känt, att de delar af Kabinettsbiblioteket, som utgöras af dem, utgå i en upplaga vida större än det öfriga af Biblioteket. Förf:s outtömligt rika uppfinningsgåfva torde i första rummet hafva förtjensten af denna popularitet. I hennes arbeten finner man ständigt nya karakterer och situationer, och uti hvart och ett af dem för sig är intrigen alltid rik på trådar och af konstfull väfnad. Sådant älskar publiken, som i våra romandigra tider ofta har svårt att finna något nytt, och som icke vill af de första tio bladen lära sig, huru hela historien skall slutas. Förf. har också med spanande blick sett sig omkring, så väl i lifvets mångfaldiga yttre förhållanden som i människohjertats irrgångar. Hvarken händelser eller karakterer sakna derföre natursanning, och läsaren, som öfverallt känner sig hemmastadd, lefver med, glädes och lider. Dertill kommer en rask, varm stil, som på den omvexlande väfnaden sätter en lika skiftande liflig färg, och underhåller det af intrigen väckta intresset.

30

40

Äfven »Rosen på Tistelön» har i hög grad dessa förtjenster. Händelsens hufvudsakliga motiv har i och för sig intresse, utvecklingen är ledd med förf:s vanliga talang och personerna äro lånade ur naturen. Genom hufvudämnets tragiska art har kanske arbetet till och med mera intresse, än åtskilliga andra af Förf., och äfven stilen är fri från den stundom öfverdrifna pathos, vi någon gång förut anmärkt.

Andra recenser hafva redan i arbetets första del tadlat åtskillig alltför minutiös detalj. Vi instämna deri, ehuru vi icke uteslutande kunna finna det uti detta arbete, i dess helhet betraktadt. Lättheten att uppfinna förleder Förf. att någongång förlora sig i bipartier. Dessa kunna sålunda stundom förefalla alltför uttänjda. Men att det hela derigenom icke blir fattigare, derföre vet hon alltid att sörja. Samma

50

rikedom i uppfinningen kommer henne äfven stundom att för litet koncentrera intresset på en person. De flesta följa med från styckets början till dess slut, och då man närmar sig detta, frågar man med samma nyfikenhet om alla: huru går det väl med den, och den o. s. v. I allmänhet är det afsvalande att på sista bladen i en god roman anställa en generalmönstring med alla medspelande. Det rättaste vore otvifvelaktigt att blott hufvudpersonernas slutliga öde utgör slutpunkten, under det de öfrigas redan dessförinnan stadgats eller ifrån början varit af art att kunna utan vidare beskrifning förutses, d. ä. alltför alldagligt för att förtjena särskilt ihågkommas. Likväl har man ur denna roman obetänksamt velat helt och hållet utmönstra en hufvudperson, kaptén Rosenberg, då likväl hans tillvaro och det dubbla frieriet är det fyndigaste sätt att rädda »Rosen» från den för känslan alltid vidriga förbindelsen med sonen till den man, hvilken hennes far mördat.

Likaså obetänkt är det att klandra det tragiska slutet, hvori likväl en viss eljest ifrigt förkättrande tidning varit så nitisk, att den förnekat skriftens lära: fädrens missgerningar straffas på barnen – en lära, som också är erfarenhetens. Försoningen för brottet kan och bör icke sökas i de yttre händelserna i annan mening än den, att det goda städse segrar. Men detta låter sig i den borgerliga sferen endast uppvisas uti rättvisans seger, då deremot i det högre statslifvet, som derföre är tragediens rätta fält, en nations väl, mensklighetens sak, kan segrande framgå genom och öfver sjelfva brottet. Att detta alltid medför sitt straff får ej ens dikten förbise. Men vid en målning ur borgerliga lifvet kan konsten äfven här framvisa det evigas närvaro i det förgängliga uti sjelfva brottslingens försoning med sig sjelf, sitt eget inre. Häruti har äfven förf., hvad Birger angår, lyckats till den grad, att han, enligt refs oförgrifliga tanka, i all sin enkelhet är den mest poetiska figur i hela romanen och den, hvars karakter ger det hela hållning. Endast hans hotelser före brottets begående och lurendrejeriet efteråt hade kunnat vara borta, hvaremot en starkare skildring af hans upprörda tillstånd vid det olycksbringande tillfället och en för hans del mera nödtvungen delaktighet i dess bragder skulle ökat intresset för hans person.

Det är öfverhufvud svårt, då handlingen rör sig inom hvardagslifvet, att gifva en poetisk lyftning åt situationerna, utan att beträda sagans område, eller åt karaktererna, utan att göra dem öfvermenskliga eller låta dem falla i en blott pjunkig sentimentalitet. Men å andra sidan kan äfven den högsta natursanning blifva ett fel. Ty dikten bär detta namn, just emedan den icke är en spegel, som afbildar smått och stort, det sköna och det vidriga om hvartannat, utan framställer det i verkligheten sannt verkliga, det eviga, oföränderliga i ögonblickets vexlande gestalter, förnämligast det hos människan sannt menskliga. Dess spegel är en trolspegel, uti hvilken gestalterna röra sig luftiga och lätta, utan att dock vara ur luften gripna. Tvertom går äfven den sanna skönheten förlorad, om icke hvarje bild är tagen ur verkligheten, har verkligt lif och individualitet. Till denna fordras dock icke all den jordiska omhågnaden. En romanhjelte kan vara en verklig människa, utan att man någonsin fått veta, att han har en värta på hakan och verkligen går i benkläder, och ett rum kan vara en människoboning äfven på morgonstunden, utan att man derföre behöfver se obäddade sängar eller soporna i vrån. Det yttre, tillfälliga, finnes också i dikten endast som en tillfällighet, inom hvilken personen, handlingen för ögonblicket rör sig, men är i sig sjelft utan intresse. Just för denna dess tillfällighet är omgifningen äfven lemnad i diktarens makt, och han bör skapa den

skön och inbjudande eller åtminstone dölja det vidriga. Med ett ord, man bör ej glömma, att den småaktiga omgifningen finnes icke för dess egen skull, utan för handlingens och personernas. Till och med naturskildringar få i romanen först derigenom sin rätta betydelse, att de sinnbildligt öfverensstämma med handlingens eller den uppträdande personens karakter. Natursanning i fråga om yttre föremål är derföre en underordnad dygd och blir ett fel, om på dessas skildring i och för sig lägges någon vikt, eller om personen göres naturlig genom tillfälliga, betydelselösa handlingar. Diktens rosenkimmer bör ifrån den poetiskt uppfattade personligheten äfven sprida sig öfver allt, hvarmed personen kommer i beröring. 10

Om något allmänt fel i den omtyckta Förf:s arbeten kan utletas, så skulle ref. anse, att det bör sökas i felande omtanka, för hvad som är poetiskt skönt, och deremot ett alltför stort bemödande om natursanning i oväsentliga detaljer, så väl hos karakterer som omgifning. Låt oss för att vara korta välja ett prof ur ifrågakvarande roman.

Hvarje människovän tackar säkert Förf. för den patriotiska värma, hon visat uti skildringen af skärgårdsboernas nödställda belägenhet. Men utsvultna människofigurer, mjölpris, tobaksrullar, trasiga barn och fiskkräm äro i sig sjelf föga poetiska föremål. Det är sannt, att allt detta får gå med, för att visa den unga Anmans människokärlek i en vacker dager! Men i den framstå de arma människorna lika nakna och eländiga. Skulle deremot hos dem sjelfva det rent menckliga, fosterlandskänsla, ren uppoffrande kärlek, deltagande mencklighet framhållits, allt under denna eländiga yta och omgifning, skulle man t. ex. sett dessa utfrusna, af hungern tärda varelser brottas med stormen och trotsa kölden för att rädda en skeppsbruten o. s. v., så hade målningen varit icke mindre natursann, och deltagandet för deras vanlottade belägenhet derigenom säkert icke förringats. I Coopers »Bandit» är den enda gamla fiskaren från lagunerna, med sina nakna, härdade armar, sitt stolta sjelfmedvetande och sin kärlek för sonsonen, tillräcklig för att visa hela denna samhällsklass i ett ljus, som icke blott upprör medkänslan för deras elände, utan äfven låter under deras trasor skåda människan ren, ädel, kärleksfull. Beskrifningen öfver deras lefnadssätt och boningar saknas der helt och hållet, men man känner dem likväl i grund. Men sådana beskrifningar må också finnas, blott de icke stå der såsom ändamål för sig eller blott för att visa det råa, nakna eländet, utan för att desto mera höja *människan* öfver detsamma. 20 30

Häruti består den försonande slöja, som konsten breder öfver alla menckliga missförhållanden. Den antager också, der den finnes, af sig sjelf en färg, som låter äfven det vidrigaste framskymta i en förklarad gestalt. Söker man deremot försoningen endast i en lycklig utgång på händelserna, uti yttre välgång för de i dem invecklade personer, så har man, skulle vi tro, ett oriktigt begrepp om hvad konst är, och ref. skulle icke önska, att förf. lyssnade till sådana konstdomares råd. Utgången är relativt likgiltig; ett åskslag kan göra en hel lefnads mål om intet, om ej ändamålet i hvarje stund är vunnet, om ej hvarje medel redan i och för sig är ändamål. En sådan försoning, som den ofvannämnda, felas nu ej i »Rosen på Tistelön», och vi hafva redan ansfört Birgers karakter såsom ett prof derpå – men af det goda finnes aldrig för mycket. Så är det oskönt att se sjelfvaste »Rosen» halffänig. Hade hennes »starka själ» äfven burit det värsta, så hade den äfven varit en schön själ. Men hon är qvinna, och qvinnan förmår sällan uppoffra sina *anspråk* på lyckosalighet. 40 50

Man finner lätt, att de fordringar, ref. här uppställt, af relativt få

romanförfattare eller författarinnor uppfyllas. Men hvar och en bör sträfva till det högsta; och ingen lärer i den anmälda romanen vilja finna, att Förf:s produktivitet i något hänseende visar sig afsmattad. Tvertom är dess uppräckning så egendomlig och rask, att man af förf. ännu har att hoppas mycket. Den skall derföre läsas kanske till och med mera intresse, än några af hennes föregående arbeten. Men endast det fulländade konstverket öfverlever sin tid, dess sympatier och tycken.

F.

10

40 LITTERATUR.

Freja n:o 32 22.IV 1842

GABRIËLE MIMANSO. ROMAN AF FÖRF. TILL TÖRNROSENS BOK.

20

Se der sista delen af Gabriële, sista delen af »sista mordförsöket emot Konung Ludvig Filip i Frankrike» – »hösten 1840» – och förrän vårens blommor utspruckit 1842 har redan hela Stockholm, förrän ekarna grönskat, hela Sverige läsit sista delen af detta »sista mordförsök» – har der läsit: »Den 13 Oktober klockan 6 på aftonen aflossades på Konung Ludvig Filip, eller rättare på hans vagn ett skott. Det skedde under resan till St. Cloud från Tuillierierna, nära Pont de la Concorde. Och gerningsmannen? Det är den olycklige Martius Darmez.» Detta läses i sista delen sid. 239, och 90 stora duodessidor förut har man vid sagde tid, från Haparanda till Ystad, lärt känna samma Martius Darmez som en sensibel kammartjenare hos en rojalist, i hvars blod, flutet i en duell 16 sidor längre fram, han doppar »tvenne af sina fingrar» och svär att »utföra ditt, *ditt* värf», d. ä. rojalistens fordna värf, den tiden denne i sista mordförsökets första del höll tal mot konungen. Allt detta står här verkligen att läsa, »en nyhet», säger brefvet som omtalar mordförsöket, »du har säkert redan läst derom i de Fransyska tidningarne.»

30

Men detta nämner ref. endast som ursäkt derföre att han här ofvan icke upptagit bokens hela titel. Det är också en småsak, ty det står ingenstädes skrifvit, att romanen Gabriële Mimanso skall vara ett »sista mordförsök.» Nog af om orden läsas på bokens omslag. Romanen kan likväl vara en god roman.

40

Och derpå tviflar ingen. Ref. har för hvarje ny del också hört försäkras från alla håll, att romanen är »präktig», »ypperlig», »mästerlig», och tviflar ej, att samma försäkring skall ljuda i hans villigt lyssnande öra från ännu flera. Så vida på honom beror, så tvekar han ej att gifva ryktet fart med samma rop präktigt! mästerligt! Ty på hvarje sida känner man igen mästarens hand och pensel, färger så skiftande och glansrika, som endast han förstår att tillreda dem, halfdagrar, så retande och pikanta, hvilka blott han så klokt kan fördela och beräkna.

50

Men – men, det är väl djerft att ännu framkomma med ett men, och likväl om någon försäkras ref., att flera romanens hufvudpersoner äro menskliga väsenden, att man följer dem med intresse, att man blir varm, menskligt rörd af kärlek, medlidande, harm, ovilja, vid någon enda scen, om någon ungarl i Stockholm t. ex. försäkras, att han kan blifva kär i en sådan dam, som Gabriële Mimanso, som blickar, nickar, bugar, – allt på ett så »eget» sätt – så är och blir ref. likväl en mera förstockad tviflare, än salig Thomas.

Förf. bedyrar sjelf att »det visserligen ej kan nekas», att uti hans arbete »verkligen intet står osant framför en *sniltrik och grundlig*